

Englantilaisten nimien ääntämisestä

Veli Kolari käsitteli Virittäjän viime vuoden ensimmäisessä vihkossa (s. 134–140) slaavilaisten erisnimien ääntämistä ja mahdollisuutta ääntämisen normittamiseen yleiskielessämme. Virittäjän toimitus on pyytänyt minulta samantapaista kommenttia englanninkielisen nimistön ääntämisiongelmistä.

Englannin kielen taito on maassamme toki paljon yleisempää kuin slaavilaisten kielten tuntemus. Tästä syystä myös suhtautuminen englannin ääntämiseen on erilaista. Etenkin viestinnän ammattilaisilta – esim. radion ja television kuuluttajilta sekä esitelmäsiijoilta ja luennoitsijoilta – vaaditaan mahdollisimman aitoa ja »suomalaistamatonta» englantilaisten nimien ääntämistä. Tämä koskee sekä viime syksynä vilkkaan lehtikeskustelun aiheuttanutta *b:n*, *d:n* ja *g:n* tuottamista että suhtautumista englannin kielelle ominaisiin suhuäänteisiin ja affrikaattoihin, dentaalifrikatiiveihin, painottomaan [ə]-keskivokaaliin jne. Näiden äänteiden suhteellisen oikea tuottaminen ei varmastikaan ole mahdotonta suomalaiselle, joka joutuu tai pääsee julkisuuden rooleihin. Kysymys on ensisijaisesti oman ääntämisen ja puheilmaisun jatkuvasta tarkkailusta ja tehtävään keskittymisestä.

Englanninkielisiä nimiä käytellään kuitenkin runsaasti – ja ehkä enimmäkseen – keskustelutilanteissa, joissa kielenkäyttö on rennompaa ja ilmaisun muotoon paneutuminen vähemmän välttämätöntä. Tällaisissa jokapäiväisen puheen yhteyksissä pyrkimys täysin aitoon ja »oikeaan» ääntämykseen kuulostaa jopa keinotekoiselta ja teeskentelevältä. Erityisen hankalalta tuntuu alkuperäisen ääntöasun tarkka säilyttäminen silloin, kun nimeen liitetään suomalainen sijapäätte tai muu suffiksi. Edelleen on kohuuden nimessä todettava, ettei esim. radion ja television suorien urheilulähetys-

ten selostajilta voi kiihkeän ottelun tiimellyksessä vaatia täysin moitteetonta ääntämystä. Puhekielessä onkin mahdollista sopeuttaa ääntämistä melko lähelle suomen äännejärjestelmää ja jopa noudatella jossakin määrin nimen kirjoitus-asua rikkomatta liiaksi alkukielen foneettista rakennetta vastaan. Tavoitteena voisi olla ääntämys, johon tavallisen suomalaisen kieli taipuu ilman erityistä keskittymistä mutta joka säilyttää vielä ainakin jossakin määrin nimen tunnustettavuuden eikä vaikuta englannin kielen taitajasta täysin alkeelliselta.

Korostan siis vielä sitä, että seuraavassa tekemäni ehdotelmat – suosituksiksi en halua niitä nimittää – kohdistuvat jokapäiväiseen yksityiselämän puhekieleen, eivät julkisiin tai virallisiin yhteyksiin. Toivon, ettei mietteitäni pidetä vallitsevan englannin taidon ja tajun alituksina tai pyrkimyksenä englannin ääntämisen yleisen tason heikentämiseen.

Englannin kirjoituksesta ja ääntämisestä

Englannin kirjoitus- ja ääntöasun etäisyys toisistaan on ollut jatkuva kaskuilun aihe ainakin meidän maassamme. Vaikka juttu Nebukadnesarin ääntymisestä Salmanassar saattaakin olla liioiteltu, ei voi kiistää englannin oikeinkirjoituksen vanhakantaisuutta ja sen (ainakin näennäisiä) epäloogisuuksia. Varsinkaan vokaalien kirjoitusasu ei anna selkeää ja johdonmukaista viitettä ääntämisestä. Pitkien ja lyhyiden vokaalien välinen ero ei aina näy kirjoitetusta muodosta (*Reading* [e], *Reade* [ī], huom. myös *Reagan* [ei]), ja ympäröivien äänteiden vaikutus on otettava huomioon (*Fulham* [u], *Hunter* [ʌ], *Hurst* [ē]). Erityisen hankala on *r*-äänteen vaikutus edeltävään vokaaliin tai diftongiin: *Mandy* [ä] mutta *Mary* [eə] ja toisaalta *Gary* [ä]; *Mead* [ī] mutta *Lear* [iə]. Tämäntapaisille epäsäännöllisyyksille ei tietenkään mahda mitään, ja oikeaa ääntämystä ta-

Kielemme käytäntö

voittelevan on vain ulkoa muistellen pyrittävä selviytymään kielen oikukkaan äännekehityksen karikoista.

Yleistävien ääntämissäntöjen antamista mutkistaa oikeinkirjoitusongelmien ohella myös hyväksyttävien ääntämisvaihtoehtojen poikkeuksellisen suuri määrä. Tämä johtuu ennen muuta alueellisesta vaihtelusta: esimerkiksi englanninenglanti ja amerikanenglanti noudattavat erilaista äänenormistoa, ja huomattavaa vaihtelua esiintyy myös Ison-Britannian ja Yhdysvaltojen eri osien välillä. Toisaalta tämä monimuotoisuus suo liikkumavaraa nimien »suomalaisetun» ääntämisen kehitylle; ääntämistavat, joita on totuttu pitämään »väärinä», koska ne eivät noudata pitkään kouluopetuksen pohjana ollutta Etelä-Englannin (ja aikaisempaa BBC:n) standardia, saattavatkin kuulostaa hyväksyttäviltä alueellis-sosiaalisilta varianteilta englantia äidinkielenään puhuvan korvaan.

Painottomien vokaalien ääntämisestä

Englannin monitavuisista sanoista on yksi (useimmiten ensimmäinen) tavu pääpainollinen. Muiden tavujen paino vaihtelee mutta on yleensä niin paljon heikompi, että vokaalien kvaliteetti pyrkii muuttumaan: *Alabama* [älə'bämə], *shire* [ʃaiə] mutta *Hampshire* [hämpʃ(i)ə]. Varsin usein on heikkopainoisen vokaalin oikea ääntämys »epämääräinen» keskivokaali [ə]. Tämä vokaali muuttuu kuitenkin suomalaisen suussa helposti painokkaaksi ja pyöristetyksi ö-vokaaliksi, joka ei ole olennaisesti lähempänä englannin [ə]-äännettä kuin mikään muukaan kielemme vokaali. Tästä syystä voisikin ajatella, että englannin heikkopainoiset vokaalit äännettäisiin yleensä kirjoitusasun mukaista suomen kielen vokaalia käyttäen: *i*, *y* olisi [i], *a* [a], *o* [o], *u* [u] ja *e* [e] (myös *-er*-päätteessä). Etenkin jos vokaalit opitaan ääntämään niiden laatua erityisesti korostamatta, ei vaikutelma välttämättä ole sen epäeng-

lantilaisempi kuin sinnikkäästi viljellyn [ö]:n aiheuttama. Näin äännettäisiin siis jokapäiväisessä puhekielessä *Ronald Reagan* [ronald reigan], *Thatcher* [θätʃər] (ks. myös kommenttiani painollisten vokaalien ääntämisestä), *Abingdon* [äbiŋdon], *Titmus* [titmus] jne. Ne jotka osaavat, voivat luonnollisesti käyttää [ə]-keskivokaalia.

Käytäntö seurailisi siis Kolarin ehdotamaa venäjän heikkopainoisten vokaalien käsittelyä. Ehdotusta tukisi se seikka, että englannissa on paljon vaihtelua heikkopainoisen vokaalin ääntämisessä: *i*, *y* ääntyvät yleensä [i]: *A'merica*, *Mary*; *a* on usein [ä], etenkin painollisen tavun edellä: *Alberta* [äl'bətə]; *e* saattaa olla [i]: *Alexander* [älig'zändə]; *o* on [ou] sanan lopussa: *Buffalo* [bʌfəlou] jne.

Poikkeuksia painottomien vokaalien »kirjaimenmukaiseen» ääntämiseen esiintyy tietenkin väistämättä, ja kaikkia on mahdoton tässä käsitellä. Tärkein lienee *ew*-yhdistelmä, joka on äännettävä [ū] tai [jū]: *Andrew* [ändrū], *Matthew* [mäθjū]. Sen sijaan heikkopainoinen *ow* ääntyy yleensä [ou].

Nimenloppuinen *-e* on painoton ja useimmiten mykkä. Kun nimeä käytetään taivutetussa muodossa, *-e* voinee kuitenkin ääntyä [e]:nä tai suomen taivutuksen mukaisesti: *Adelaide* [ädeleid]/[adelaid], *Adelaideen* [-een]; *Mike* [maik], *Miken* [maikin].

Englanninkieliset nimet painottuvat (onneksi) yleensä ensimmäiselle tavulle; poikkeuksia tietenkin on, mutta silti voi rennossa suomen puhekielessä hyvin ajatella painon sijoittamista aina ensi tavulle, kuten Kolarin ehdottaa slaavilaisten nimien osalta: *Cincinnati* [sinsə'näti] äännettäisiin täten ['sinsinati] ja *Macaulay* [mə'kōli] voisi ääntyä ['makōli]. Painon siirto alkutavulle vaikuttaa tietenkin suomalaistavasti sanan vokaalien ääntöasuun. *Bermuda* [bə'mjūda] ei voi luontevasti ääntyä ['bömjūda], paras ääntämys lienee ['bermūda]. Prinsessa Dianan [dai'änə] nimi voitaisiin ääntää joko ['diana] tai ['daiäna].

Yhdyssanojen jälkiosan painotus vaihtelee englannissa, ja näin ollen myös vokaalin ääntämisessä on horjuvuutta: *Fulbright* [-braɪt] mutta aina *-shire* [ʃ(i)ə] eikä [ʃaiə]. *Gladstone* äännetään englanninenglannissa [-stən] mutta amerikanenglannissa usein [-stoun].

Useimpia diftongeja ei äännetä painottomissa tavuissa. Kirjainyhdistelmien *ie*, *ei*, *ey* ääntämys on yleensä [i]: *Minnie*, *Charley*. Yhdistelmä *ai* ääntyy yleensä [ei]. Etenkin oudommissa nimissä voisi suomalainen ääntämys kuitenkin olla kirjoitusasun mukainen [ai], etenkin kun englannin murteissa kuulee lukemattomia tämän diftongin äännösvariantteja: *Adelaide* [adelaid].

Painollisten vokaalien ääntämisestä

Englannin pitkät vokaalit (jotka usein ääntyvät diftongeina) eroavat niin selvästi suomen vokaaleista, että ne olisi yritettävä ääntää mahdollisimman paljon englantilaista ääntämystä jäljitellen: *James* [ei], *Leeds* [ī], *Dover* [ou] jne. Lyhyet painolliset *e*, *i*, *o* sen sijaan ääntyvät siinä määrin suomen vastaavien vokaalien tavoin, etteivät ne tuota vaikeuksia. Painolliset *a* ja *u* ääntyvät standardienglannissa useimmiten [ä], [ʌ] — jälkimmäinen lähellä suomen *a*-vokaalia. Nämäkään äänne eivät aiheuta ongelmia suomalaiselle, ja niinpä ainakin tuissa nimissä niitä on syytä käyttää: (*Margaret*) *Thatcher*, *Nancy* (*Reagan*), *Huckleberry* (*Finn*), (*Madame*) *Butterfly*. Kuitenkin monissa englannin murteissa näiden vokaalien ääntöasu on lähes [a], [u], joten tätä ääntämistä olisi helppo pitää hyväksyttävänä vaihtoehtona myös suomen puhekielessä, etenkin oudommissa nimissä: *Grand Canyon*, *Fanny*, *Huddleston*, *Buffalo*. Tämä käytäntö vähentäisi epävarmuutta *u*:n ääntämisen suhteen — ääntyyhän vokaali esim. nimissä *Fulham*, *Bush*, *Pullman* [u]:na. On myös hyvä muistaa, että syntyperäiset Manchesterin ja Hullin asukkaat ääntävät yleensä kotipaikkansa nimen [a]:ta

ja [u]:ta käyttäen.

Ympäröivien äänneiden vaikutus on tietenkin pidettävä mielessä painollisia vokaaleita äännettäessä. Niinpä *-er*, *-ir*, *-ur* äännetään [ē] tai [ər]: *Perth*, *Birmingham*, *Sturbridge*. Kirjainyhdistelmä *ew* ääntyy englanninenglannissa [jū] mutta amerikanenglannissa yleensä [ū] (kuitenkin etisempi kuin suomen *u*). *New Yorkin* ja *New Hampshiren* alkuosan ääntäminen brittiläisittäin [njū] ei siis ole suositeltavaa.

Konsonanttien ääntämisestä

Englannin kielessä on muutamia konsonanttiaänneitä, jotka aiheuttavat suomalaiselle huomattavasti suurempia ongelmia kuin tutut *b*, *d* ja *g*. Hankalimmat ovat soinnillinen affrikaatta [dʒ] sekä dentaalifrikatiivit [θ], [ð]. Suhuääne [ʃ] ei sellaisenaan tuottane ylivoimaisia vaikeuksia (*Sherlock*, *Rushmore*), ja myös soinniton affrikaatta [tʃ] on suomalaiselle suhteellisen helppo äännettävä: *Chaplin*, *Rochester*, *Norwich*. Kuolemansynti ei liene sekään, jos varsinkin sanan keskellä tai lopussa suhuäänten sijalle lipsahtaa suomalainen (etenkin epähelsinkiläinen paksuhko) [s]: [rotsester], [norits].

Soinnillisen [dʒ]-affrikaatan tuottamisesta puhekielessä lienee kohtuutonta vaatia. Toisaalta [ts]-ääntämys vaikuttaa epäilemättä hiukan liian suomalaiselta. Yksi mahdollisuus olisi affrikaatan jälkiosan ääntäminen soinnillisena *s*-äänneenä: *George* [dzōdz], *Ridgway* [ridzvei]. Myös soinnillinen [z] on kuitenkin vieras ja vaikea suomalaiselle, joten helpompi vaihtoehto olisi pyrkiä vain säilyttämään ainakin jotakin affrikaatan alkuosan soinnillisuudesta ja loppuosan palataalisuudesta: [ridšvei], [dsōds] jne. Käytännössä jo pelkkä kielenkärjen siirtäminen taaksepäin parantaa huomattavasti vaihtelmaa.

Soinnillinen [ð] ei onneksi esiinny nimissä sananalkuisena, ja se on muutenkin nimissä melko harvinainen. Sen sijaan [θ] on yleinen kaikissa asemissa, ja

Kielemme käytäntö

ainakin sanojen alussa sen oikeaan ääntämisen tulisi pyrkiä: *Theodore* [θeodor], *Thackeray* [θäkeri]/[θakeri]. Sanan lopussa ja sisässä ei [t] sen sijasta kuulosta aivan mahdottomalta: *Booth* [būθ] tai [būt], *Bathissa* [bätissa].

Englannin bilabiaalisen *w*-äänteen voi puhemielessä huoletta tuottaa [v]:nä: *William* [viljam], *Winston* [vinston]. Sananloppuinen tai konsonanttia edeltävä *r* on Etelä-Englannin huolitellussa kielessä mykkä, mutta ääntyy useissa brittienglannin murteissa ja yleensä myös amerikanenglannissa. Näin ollen se voi hyvin ääntyä myös suomen puhemielessä. Amerikkalaisissa nimissä *r*:n ääntyminen on jopa suositeltavaa: *George Bush* [džordž buš], *Caspar Weinberger* [kaspar vainberger], *New York* [nū jork].

Englannissa ei yleensä esiinny geminaattakonsonanteja, ja niinpä kahdella kirjainmerkillä ilmaistut konsonantit voidaan aina yksinkertaistaa: *Buffalo* [bufalo], *Tannen* [tanen]. Puhemielessä ei geminoiminen kuitenkaan kuulosta häiritsevältä.

Englannin soinnittomille klusiileille (*k*, *p*, *t*) on ominaista voimakas aspiraatio. Sen siirtäminen nimien suomenkieliseen asuun ei tietenkään ole tarpeellista. Aspiroitunut [t] tarjoaa kuitenkin hätäratkaisun niille, joilta [θ]-frikatiivin tuottaminen ei luonnu.

Lopuksi

Yllä esittämäni vahvistaa epäilemättä käsitystä, että englannin kielen ääntäminen on täynnä yllätyksiä ja todellisia tai näennäisiä epäloogisuuksia. Siksi ääntämisehdotelmieni yleistäminen melko varmasti tuottaa ääntämyksiä, jotka kuulostavat mahdottomilta jopa rennossa puhemielessä. Toisaalta kohtuullinen »suomalaistaminen» voisi vähentää englantilaisten nimien ääntämisen aiheuttamaa jännitystä ja kangertelua, joka saattaa johtaa jopa täydellisen tietämättömyyden teeskentelyyn ([jones], [karles] ovat mielestäni hyväksyttäviä vain leikil-

lisiinä muotoina). Päätoiveeni onkin, että suomen kielen asiantuntijat pohdiskelisivat englannin ääntämiskysymyksiä puhesuomen eri tasoilla. Näin voitaisiin vähitellen päästä käytäntöön, joka takaisi englanninkielisten nimien tarkan ja huolitellun ääntämisen julkisissa tilanteissa mutta sallisi vapauksia jokapäiväisessä puhemielessä – kuitenkin siten, että tietyt englannin ääntämisen keskeiset piirteet säilyvät.

Muistutettakoon lopuksi, että »suomalaistettu» ääntäminen vaikuttaa erityisen naiivilta ja luotaantyöntävältä kirjoitettussa asussa, etenkin ei-foneettisin kirjainmerkein esitettynä. Tästä syystä toivonkin, että lukija kokeilisi ja maistelisi ehdotelmiani ääneen lausuttuina ja miettisi samalla, millä tavoin kyseiset nimet hänen tuttavapiirissään keskustelutilanteissa yleensä äännetään.¹

MATTI RISSANEN

1